

В. О. Сухомлинський про виховання здорової дитини*Луцький національний технічний університет (м. Луцьк)*

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасному суспільстві життя й здоров'я людини визнано найвищими людськими цінностями. Тому сьогодні одним із головних завдань національної системи освіти є виховання свідомого ставлення учнів до свого здоров'я та здоров'я інших, формування засад і гігієнічних навичок здорового способу життя, збереження й зміцнення фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я дитини (закон України “Про загальну середню освіту”, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті) [2].

Проблема формування здоров'я учнів через освіту, науково вивірене впровадження в українську школу здоров'язберігальних освітніх технологій вимагають історико-педагогічного аналізу й творчого осмислення теорії та практики організації навчально-виховного процесу, спрямованого на збереження й зміцнення здоров'я дитини. Одним із найвизначніших представників такого підходу до виховання учнів є український педагог-новатор В. Сухомлинський.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із цієї проблеми. У дослідженнях, присвячених висвітленню питання про здоров'я дітей, – низка статей, авторами яких є М. Ф. Кулінко, А. Шабуніна, Н. П. Калиниченко, Є. М. Мединський, Г. Г. Шахвердова й ін. Водночас залишається актуальним проведення окремого наукового дослідження, присвяченого поглядам і думкам В. О. Сухомлинського щодо здоров'я підростаючого покоління.

Завдання дослідження – проаналізувати погляди та практичний досвід В. Сухомлинського щодо здоров'язберігальної освіти учнів, з'ясування психолого-педагогічних і медико-гігієнічних основ виховання здорової дитини.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Питання формування здоров'я дитини у творчості В. Сухомлинського досліджуються у вітчизняній педагогіці. Проте науковці переважно звертаються до валеологічних аспектів організації навчання учнів, забезпечення гігієнічних умов освітнього процесу Павлівської школи [1]. Проведений науковий пошук дає підстави стверджувати, що людинознавча спрямованість педагогічних поглядів В. Сухомлинського виявляється в дбайливому піклуванні про здоров'я дитини, про збереження й розвиток її фізичних і духовних сил.

Видатний педагог, усвідомлюючи, що виховання й навчання, особливо в перші шкільні роки, визначають благополучність або неблагополучність людини в дорослому житті, постійно повторює: “Турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя... Якщо виміряти всі мої турботи й тривоги про дітей, то добра половина їх – про здоров'я” [6].

Саме проблеми в здоров'ї дитини, переконаний В. Сухомлинський, є джерелом її відставання, незнання, незадовільної роботи на уроках і вдома: “приблизно у 85 % усіх невстигаючих учнів головна причина відставання в навчанні – поганий стан здоров'я, якість нездужання або захворювання, найчастіше зовсім непомітне й таке, що можна вилікувати тільки спільними зусиллями матері, батька, лікаря та вчителя” [3].

Спираючись на спостереження за дітьми, багаторічну педагогічну діяльність, В. Сухомлинський переконливо доводить взаємозалежність, взаємовплив фізичного здоров'я та духовного життя дитини, її духовного світу, розумового розвитку, віри у свої сили: “Добре, міцне здоров'я, відчуття повноти, невичерпності фізичних сил – дуже важлива умова життєрадісного світосприймання, оптимізму, готовності долати труднощі. Духовне життя дитини – її інтелектуальний розвиток, мислення, пам'ять, увага, гра, почуття, воля – великою мірою залежить від «гри» її фізичних сил” [5].

Не можна не погодитись із видатним педагогом, що проблема розвитку фізичних сил дітей має й зворотний бік: здоров'я величезною мірою залежить від духовного життя, від гармонії здорового тіла й здорового духу: “Турбота про людське здоров'я, тим більше про здоров'я дитини, – це не просто комплекс санітарно-гігієнічних норм і правил, не перелік вимог до режиму, харчування, праці, відпочинку. Це насамперед турбота про гармонійну повноту всіх фізичних і духовних сил, і вінцем цієї гармонії є радість творчості” [4].

Тому саме на сторінках, присвячених здоров'ю, В. Сухомлинський звертає особливу увагу на величезне значення дитячої радості й творчості, без чого неможлива гармонія здорового тіла й здорового духу. За його переконанням, шлях до досягнення вершини гармонії тіла й духу – це перебування дитини під враженням казкових, фантастичних образів, зачарування природою – “красою полів, мерехтінням зірок, нескінченною піснею коників і пахощів польових квітів” [6].

Не менш важливе значення для здорового розвитку дитини педагог надає “одухотвореній думкою фізичній праці” – художній праці, заняттям ремеслами, що пробуджують дитину, формують уміння й навички в різних галузях людської діяльності. Різноманітна праця також є ефективним засобом розвитку розуму, культури мислення, оскільки “розум, виток здібностей і обдарувань дітей – на кінчиках їх пальців” [6].

Однією з найважливіших проблем, пов'язаних із розвитком дитини й зміцненням її здоров'я, на думку В. Сухомлинського, є запобігання перенавантаженню учнів. Розв'язання цієї проблеми має проводитися в декількох напрямках.

Насамперед, потрібно доцільно розподіляти розумову працю учнів за порами року. Це зумовлено тим, що “рік складається з періодів, у кожному з яких життєдіяльність людського організму різна. Добре відомо, наприклад, що навесні захисні сили організму послаблюються, на осінь – зміцнюються. Ураховувати ці циклічні коливання особливо важливо в школі, адже ми маємо справу з організмом, який росте, розвивається, з мозком, який формується”. Тому, зокрема, у початкових класах, В. Сухомлинський радить до кінця лютого в основному закінчити вивчення теоретичних узагальнень, а весною зосередитися на тих видах роботи, які поглиблюють, систематизують здобуті раніше знання, а також посилюють вироблення вмінь, необхідних для успішного навчання в подальшому [6].

Важливого значення В. Сухомлинський надає належним медико-гігієнічним умовам навчальної діяльності учнів, відсутність яких призводить до хворобливих виявів. Зокрема, унаслідок тривалого перебування в приміщенні, “кисневого голодування” можуть виникнути проблеми з очима, порушення обміну речовин, при яких дитина втрачає здатність до зосередження розумової праці [6]. Саме тому учні “Школи радості” тривалий час перебували на свіжому повітрі, особливо в осінні, весняні й літні дні.

В організації навчання В. Сухомлинський звертає увагу на правильне чергування видів діяльності, установа індивідуального для кожної дитини режиму праці й відпочинку, активізацію учнів через фізичну працю, рух, ходьбу, біг, гру – оскільки без утоми не може бути здоров'я [6].

Значну роль у формуванні здорової особистості В. Сухомлинський відводить загартуванню учнів, особливо ніг. Тому в жаркі дні діти до Павлівської школи ходили босоніж, не боялися дощу, не куталися в сто одежинок, не одягали фуфайок і светрів “про запас”, “на всяк випадок” [6].

Отже, “поєднання здорового харчування, сонця, повітря, води, сильної праці й відпочинку – усе це стало цілющим і незамінним джерелом здоров'я” учнів “Школи радості” [6].

Висновки. Отже, проведений науковий пошук дає підставу зробити висновок про те, що В. Сухомлинський величезне значення надає турботі про дитяче здоров'я – фізичне та духовне, про гармонію тіла й духу дитини. Особливу увагу педагог звертає на дидактогенну природу виникнення хвороб учнів (інформаційне перенасичення навчального процесу, його прискорений темп тощо).

Найважливішими чинниками, що запобігають виникненню хвороб і сприяють формуванню фізичного та духовного здоров'я учнів, В. Сухомлинський вважає організацію навчально-виховного процесу відповідно до вікових потреб учнів, залучення в процес навчання мистецтва й трудової діяльності, дитячої творчості; опору на культуру розумової праці, належне забезпечення медико-гігієнічних умов (правильне харчування, зміна режиму праці та відпочинку, загартування й ін.).

Перспективи подальших досліджень убачаються у творчому осмисленні та впровадженні теоретичних положень і багатогранного досвіду В. Сухомлинського в сучасну школу задля забезпечення умов для збереження й розвитку здоров'я дітей.

Список використаної літератури

1. Горашук В. П. Валеологічні погляди В. О. Сухомлинського на навчально-виховний процес у школі / В. П. Горашук // Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. пр. – Луцьк, 2000. – № 3. – С. 4–10.
2. Закон України про загальну середню освіту // Освіта України. – 1999. – № 25. – С. 5–8.
3. Іонова О. М. Співзвучність педагогічних поглядів Р. Штайнера і В. Сухомлинського / О. М. Іонова // Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. – Х. : ХДПУ, 2004. – Вип. 25. – С. 29–38.

4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К. : Шк. світ, 2001. – 24 с.
5. Побірченко Н. С. Здоровотворні ідеї Василя Сухомлинського у валеологічному вихованні школярів / Н. С. Побірченко // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 3–4. – С. 17–24.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. / Сухомлинський В. О. – К. : Рад. шк., 1976–1977. – Т. 1. – 654 с.; Т. 2. – 670 с.; Т. 3. – 670 с.; Т. 4. – 640 с.; Т. 5. – 639 с.

Анотації

У сучасному суспільстві життя й здоров'я людини визнано найвищими людськими цінностями. Тому сьогодні одним із головних завдань національної системи освіти є виховання свідомого ставлення учнів до свого здоров'я та здоров'я інших, формування засад і гігієнічних навичок здорового способу життя, збереження й зміцнення фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я дитини. Завдання дослідження – висвітлення поглядів, практичного досвіду В. Сухомлинського щодо здоров'язберігальної освіти учнів, з'ясування психолого-педагогічних і медико-гігієнічних основ виховання здорової дитини. На основі аналізу педагогічної спадщини В. Сухомлинського висвітлено думки видатного педагога щодо проблеми збереження здоров'я дитини. Розкрито психолого-педагогічні та медико-гігієнічні засади організації навчально-виховного процесу Павлівської “Школи радості”, спрямованого на розвиток здорової дитини. Отже, проведений науковий пошук дає підстави для висновку про те, що В. Сухомлинський величезного значення надає турботі про дитяче здоров'я – фізичне та духовне, про гармонію тіла й духу дитини. Особливу увагу педагог звертає на дидактогенну природу виникнення хвороб учнів (інформаційне перенасичення навчального процесу, його прискорений темп тощо).

Ключові слова: В. О. Сухомлинський, здоровий розвиток дитини, психолого-педагогічні та медико-гігієнічні основи.

Виктор Галан-Влашук. В. А. Сухомлинский о воспитании здорового ребёнка. В современном обществе жизнь и здоровье человека признано наивысшими человеческими ценностями. Поэтому сегодня одним из главных заданий национальной системы образования есть воспитание сознательного отношения учеников к своему здоровью и здоровью других, формированию принципов и гигиенических навыков здорового образа жизни, сохранения и укрепления физического, психического, социального и духовного здоровья ребенка. Задание исследования – освещение взглядов, практического опыта В. Сухомлинского относительно здоровьезберегающего образования учеников, выяснения психолого-педагогических и медико-гигиенических основ воспитания здорового ребёнка. На основе анализа педагогического наследия В. Сухомлинского отражены мнения выдающегося педагога относительно проблемы сохранения здоровья ребёнка. Раскрыты психолого-педагогические и медико-гигиенические принципы организации учебно-воспитательного процесса Павловской “Школы радости”, направленного на развитие здорового ребёнка. Таким образом, проведенный научный поиск позволяет сделать вывод о том, что В. Сухомлинский огромное значение придает беспокойству о детском здоровье – физическом и духовном, о гармонии тела и духа ребёнка. Особенное внимание педагог обращает на дидактогенную природу возникновения болезней учеников (информационное перенасыщение учебного процесса, его ускоренный темп и др.).

Ключевые слова: В. О. Сухомлинский, здоровое развитие ребёнка, психолого-педагогические и медико-гигиенические основы.

Viktor Galan-Vlasechuk. V. O. Sukhomlynsky about Upbringing of a Healthy Child. In modern society life and health are recognized as the highest human values. Today one of the main objectives of the national educational system is nurture conscious attitude of students to their health and health of the others, formation of the principles of hygiene and healthy habits, saving and improving of physical, psychological, social and spiritual child's health. The aim of the study is to highlight the views of practical experience of V. Sukhomlynsky theory of healthy education of students, clarify psychologico-educational, healthy-hygiene basics of nurture of the healthy child. On the basis of the analysis of pedagogical heritage V. Sukhomlynsky the outstanding pedagogical opinions about health problems of the child were highlighted. Psychological, educational, medical and hygienic principles of the educational process created by Pavlyskoyi “School of joy” of the development of a healthy child were exposed. Conducted scientific research suggests that V. Sukhomlynsky gives great attention to the care of children's health, physical and spiritual harmony. Particular attention is drawn by teachers to the nature of illnesses of students (informational oversaturation of educational process, its accelerated speed, etc.).

Key words: V. O. Sukhomlynsky, health development of a child, psychological, educational, medical and sanitary basis.